

i te dary. Idzie tu bardziej o rzeczy przygotowane, jakby wypracowane przez człowieka⁸.

2. Na pewno nastąpiło zbliżenie w zakresie szafarzy sakramentaliów.

3. Podobnie trzeba powiedzieć co do struktury samego obrzędu, a więc podkreślenie waloru słowa Bożego, elementu laudatywnego, akceptacji stworzonej przez Boga rzeczywistości, jak i udziału wiernych w celebracji sakramentaliów.

Poznań—Warszawa

KS. BOGUSŁAW NADOLSKI TChr

⁸ Schulz, art. cyt. 81—82.

KOMENTARZE – REFLEKSJE – MATERIAŁY DUSZPASTERSKIE

Ks. Józef Waclaw Boguniowski SDS

BŁOGOSŁAWIENSTWO WODY

Woda w liturgii rzymskokatolickiej należy do elementów o doniosłym znaczeniu. Nim zostanie ona zastosowana do liturgii, podlega obrzędowi błogosławieństwa. Ze względu na różnorodność jej zastosowanie rozróżniamy cztery rodzaje błogosławieństwa wody: błogosławieństwo wody zmieszanej z winem we Mszy św.; błogosławieństwo wody chrzcielnej; błogosławieństwo wody dla poświęcenia i błogosławienia kościoła i ołtarza oraz błogosławieństwo wody zwykłej.

Przedmiotem naszej refleksji jest błogosławieństwo wody zwykłej. Tę wodę używaną dla pokropienia wiernych i przedmiotów poświęca się we Wigilię Paschalną, we Mszy św. niedzielnej oraz poza Mszą św.

1. BŁOGOSŁAWIENSTWO WODY ZWYKŁEJ WE WIGILIE PASCHALNA

Jeżeli we Wigilię Paschalną nie poświęca się wody chrzcielnej to jednak poświęca się wodę do pokropienia wiernych i rzeczy. Formularz takiego błogosławieństwa w *Missale Romanum* z roku 1970, s. 284 został ułożony według posoborowego schematu błogosławieństw.

Kapłan najpierw zwraca się do wiernych z wezwaniem do modli-

twy, w którym przypomina, że błogosławiona woda będzie służyć pokropieniu ich na pamiątkę chrztu św.

Po krótkiej modlitwie w milczeniu rozpoczyna się właściwa modlitwa błogosławieństwa wody. Analiza tekstu wskazuje, że w tym formularzu jest bardzo bogato rozbudowana część anamnezyjna, podczas gdy część epiklezyjna jest prawie niedostrzegalna. Tekst został ułożony pod urokiem i natchnieniem Liturgii słowa Wigilii Wielkanocy.

Pierwsze zdanie modlitwy nawiązuje więc do nocnego czuwania, w którym rozważano „wspaniałe dzieło stworzenia i jeszcze wspanialsze dzieło naszego odkupienia”. Po tej syntetycznej anamnezie następuje krótka epikleza: „Wysłuchaj prośb swojego ludu i błogosław tę wodę”, w czasie której kapłan ani nie czyni znaku krzyża, ani nie dotyka wody. Następnie anamneza zostaje rozbudowana przez wspomnienie, jaką rolę spełnia woda w sferze naturalnej i nadprzyrodzonej. W sferze naturalnej odnośnie do ziemi „użyźnia” a ciało ludzkie „umacnia i oczyszcza”, a w sferze nadprzyrodzonej jest narzędziem miłosierdzia Bożego, wyzwalając nas z grzechu i obdarzając nowym życiem nadprzyrodzonym. W tym celu tekst przytacza liczne obrazy biblijne zaczerpnięte przede wszystkim ze Starego Testamentu, które poza „klasycznym” (Wj 13, 17—31) nie zostały uwzględnione w modlitwie poświęcenia wody chrzcielnej, jak ugaszenie pragnienia na pustyni (Wj 17, 1—7; Lb 20, 1—13; Ps 78, 16. 20; 114, 8; Iz 35, 6 n; 48, 21) oraz woda jako znak nowego przymierza (Ez 36, 27—29; Iz 30,23 n; 49, 10; Jr 31,9). Z Nowego Testamentu przytoczony został tylko obraz chrztu Chrystusa w Jordanie (Mt 3,13—17; Mk 1, 9—11; Łk 3,21 n; J 1, 31—34).

Autor tekstu w tym wypadku odszedł od reguły proporcjonalnego rozmieszczenia obrazów, której tak skrupulatnie przestrzegał w orędzie błogosławienia wody chrzcielnej.

2. BŁOGOSŁAWIENSTWO WODY ZWYKŁEJ WE MSZY ŚW. NIEDZIELNEJ

Kolejne błogosławieństwo wody jest związane z Dniem Pańskim i stanowi integralną część Mszy św., ponieważ zajmuje miejsce aktu pokutnego, a mianowicie jest czwartą formą. W *Missale Romanum* z roku 1970 znajduje się ono w dodatku zatytułowanym „Ordo ad faciendam et aspergendam aquam benedictam”.

Po pozdrowieniu ludu Bożego kapłan zachęca go do modlitwy według ustalonej formy lub innymi słowami, przedstawiając racje tego aktu. Ma on przypomnieć nasz chrzest święty oraz nasze zobowiązanie wynikające z niego. Po chwili ciszy celebrans odmawia nad wodą modlitwę błogosławieństwa. Ordo dysponuje trzema formułami. Dwie z nich przeznaczone są na okres zwykły roku liturgicznego. Trzecia modlitwa jest przewidziana na okres wielkanocny. Ta ostatnia, za

wyjątkiem pierwszego zdania, jest powtórzeniem modlitwy poświęcenia wody do pokropienia w Wigilię Paschalną. Ponieważ została ona już omówiona, do analizy pozostają dwie pierwsze.

Pierwsza formuła rozpoczyna się wezwaniem wszechmocnego i wiecznego Boga, dzięki któremu woda otrzymała własności naturalne — podtrzymania życia i oczyszczenia z brudu oraz własności nadnaturalne — oczyszcząca z grzechów i jest zadatkami życia wiecznego. Część epiklezyjna to prośba o błogosławieństwo wody, któremu towarzyszy znak krzyża.

Woda błogosławiona ma służyć tylko do pokropienia osób („będziemy”) to jest celebransa, asysty, duchowieństwa i wiernych, gdyż nie kropi się nią ani ołtarza, ani grobowców. Sama czynność liturgiczna ma przypomnieć misterium paschalne — chrzest święty. Owocem tego aktu jest odnowa chrztu św. oraz zabezpieczenie przed złem grożącym ciału i duszy. Na rodzaj aktu pokuty wskazują słowa końcowe modlitwy błogosławieństwa: „Abyśmy mogli zbliżyć się do Ciebie z czystym sercem i otrzymać Twoje zbawienie”.

Druga formuła błogosławieństwa wody również wychwala niewyczerpaną wszechmoc Bożą, jako źródło życia ciała i duszy. Po tej krótkiej anamnezie następuje prośba nie tylko o odpuszczenie grzechów, lecz także o uwolnienie od wszystkich skutków grzechu, jakimi są choroby fizyczne i psychiczne („omnes morbos”) oraz intrygi nieprzyjaciela człowieka („inimici insidias”) — szatana. Charakterystyczną jest rzeczą, że w dotychczasowych formułach błogosławieństwa nie było wzmianki o szatanie, zapewne ze względu na przyjętą zasadę nowych modlitw błogosławienia, że nie będzie miejsca na egzorcyzmy. Należy także zwrócić uwagę na jeszcze jeden termin biblijny — „źródło żywej wody” — „aquae vivae” (por. J 7,35). Jest to nowy obraz biblijny dotąd nie występujący w formułach błogosławienia wody, a tak bardzo wymowny. O tym, że także ten obrzęd jest rodzajem aktu pokutnego, świadczy docelowe zdanie: „abyśmy mogli zbliżyć się do Ciebie...”.

3. BŁOGOSŁAWIENSTWO WODY POZA MSZĄ ŚWIĘTĄ

W roku 1984 ukazało się długo oczekiwane *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Aecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Joannis Pauli II promulgatum. De Benedictionibus* wydane w drukarni watykańskiej.

W rozdziale XXXIII zawiera on *Obrzęd błogosławieństwa wody poza Mszą św.* — „Ordo ad faciendam aquam benedictam extra Missae celebrationem”. Jak wyżej omówione rodzaje błogosławieństwa wody, tak i to błogosławieństwo realizuje dyrektywy Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza art. 49 Konstytucji o Liturgii. Obrzęd ten zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ dotąd nie ukazał się jeszcze posoborowy rytuał w języku polskim.

A. Wprowadzenie

Ordo poprzedza *Wprowadzenie*, które zawiera myśli doktrynalne i dyscyplinarne.

„Aqua rite benedicta” — woda święcona, staje się, jeżeli dokonano obrzędu nad wodą zgodnie ze sposobem (modlitwą i rytym) określonym przez autorytet Kościoła. Przeciwnieństwem do niej jest „Aqua non rite benedicta”.

We *Wprowadzeniu* znajdujemy terminologię biblijną i patrystyczną, na której bazuje tekst liturgiczny. „Aqua viva” — takim terminem biblijnym jest nazwany Chrystus. Jest to określenie zapożyczone z J 4,10; zdaniem niektórych teologów jest pojęciem niejednoznacznym. Ponadto we *Wprowadzeniu* występuje pojęcie „aquae sacramentum”. Pochodzi ono od Tertuliana, który na początku dziełka *De baptismo* napisał „Felix sacramentum aquae nostrae”.

W nr 1086 mamy również przypomnianą zasadę znajdującą się w *Missale Romanum* (s. 889) że z wyciecznym czasem błogosławieństwa i pokropienia wodą jest niedzielna Msza św. Tym przepisom prawodawca chce podkreślić moment paschalny obrzędu błogosławieństwa wody i jego związek z Eucharystią.

Następny nr 1087 mówi o nadwyciecznym terminie błogosławieństwa wody i jego związek z Eucharystią.

Obrzęd błogosławieństwa wody jest czynnością liturgiczną, czyli wykonywaną przez Kościół w kapłańskim urzędzie Jezusa Chrystusa dla uobecnienia misterium paschalnego, które uświęca człowieka i oddaje chwałę Bogu i jako taka powinna odbywać się w miejscu publicznie dostępnym (a więc nie w kącie ciemnej i hałaśliwej zakrystii, lecz w kościele, w prezbiterium lub w kaplicy chrzcielnej). Ponadto ta święta czynność ma być wykonana przy świadomym i czynnym udziale wiernych, a brak ich udziału, z punktu widzenia pastoralnego, uniemożliwia tę czynność. Szafarstwo błogosławieństwa wody jest związane w szczególności z wykonywaniem urzędu kapłańskiego Chrystusa, stąd szafarzami są kapłan i diakon. Ten ostatni w obecności kapłana wykonuje posługę słowa Bożego.

Obrzęd błogosławieństwa wody powinien być wykonany zgodnie z jego strukturą i z zachowaniem wszystkich podstawowych elementów. Elementami podstawowymi są czytanie słowa Bożego oraz modlitwa Kościoła.

Do kompetencji szafarza należy dostosowanie obrzędu do okoliczności zewnętrznych. Ze względu na okoliczności i wymogi duszpasterskie obrzęd może zostać rozbudowany lub skrócony. Rozbudować można poprzez czytanie kilku fragmentów Pisma św., wprowadzenie psalmów, pieśni, świętego milczenia oraz krótkiego objaśnienia obrzędów, kazania lub homilii. Rozbudować można także modlitwy Kościoła dodając modlitwę wiernych i Modlitwę Pańską.

Skrócona forma nie może w żadnym przypadku ograniczyć się je-

dynie do samej modlitwy błogosławieństwa (musi zawierać także czytania słowa Bożego) lub od samego znaku krzyża bez wypowiedzenia modlitwy. Rytuał podaje nam model struktury błogosławieństwa wody, który, jak powiedziano wyżej, może być rozbudowany lub uproszczony. Składa się on z istotnych części: czytania słowa Bożego i modlitwy błogosławieństwa oraz z drugorzędnych części: obrzędu wstępu i zakończenia.

B. Struktura uroczystego obrzędu błogosławieństwa wody

1. Obrzędy wstępne

- a. Pieśń (psalm) na rozpoczęcie (fakultatywna, por. *Praen. gen.*, 21)
- b. Znak krzyża
- c. Pozdrowienie obecnym słowami podanymi w rytuale: „Bóg, który w Chrystusie nas odrodził z wody i Ducha Świętego niech będzie z wami wszystkimi” (por. J 3,5: „... jeśli się ktoś nie narodzi z wody i z Ducha ...”) lub innymi słowami wyjętymi z Pisma św.
- d. Wprowadzenie

Jest ono fakultatywne. Poruszyć tutaj należy prawdy wymienione już w *Praenotanda specialia* nr 1085. Do nich należą prawdy, że Chrystus jest żywą wodą, a w sakramencie chrztu św. odbywa się odrodzenie duszy z wody i Ducha Świętego. Pokropienie zaś wodą święconą przypomina nam chrzest św. i pobudza nas do wdzięczności za dar wybrania na dzieci Boże oraz do prośby o pomoc, abyśmy naszym życiem mogli realizować zobowiązania płynące z sakramentu odrodzenia.

2. Czytanie słowa Bożego

Dwa czytania: 1) jedno np. Iz 12,1—6

Psalm lub pieśń

2) Ewangelia np. J 7,37—39 lub J 13,3—15.

3. Modlitwa błogosławieństwa

a. Po „Módlmy się” krótka chwila milczenia

b. Modlitwa błogosławieństwa

Rytuał podaje celebransowi do wyboru trzy różne modlitwy błogosławieństwa, lecz inne dodatkowe może ustalić Konferencja Episkopatu danego kraju.

Wszystkie trzy modlitwy są kompozycji współczesnej i zawierają nową treść teologiczną na wskroś paschalną. We wszystkich modlitwach występują wszystkie trzy osoby Boskie. Modlitwa błogosławieństwa nie jest zwrócona bezpośrednio do wody jako przedmiotu, aby została przemieniona i otrzymała nową nadprzyrodzoną moc; ani jako do narzędzia, lecz modlitwa ta jest zwrócona do wody jako do znaku. Celem, dla którego błogosławi się wodę, jest człowiek, a sprawcą uświęcenia jest sam Bóg, zaś woda znakiem jego boskiego działania rodzącego, odnawiającego. Jednym słowem modlitwy te są ułożone w duchu soborowym,

gdzie rola Ducha Świętego w liturgii została przyjęta z liturgii św. Hipolita (+ 235) i z liturgii wschodniej.

Znamienną jest rzeczą, że we wszystkich modlitwach błogosławieństwa nie ma egzorcyzmów soli i wody, zmieszania soli błogosławionej z wodą błogosławioną oraz znaku krzyża.

Pierwsza modlitwa zgodnie ze sposobem modlenia się Kościoła pierwotnego zwraca się do Boga Ojca wychwalając Jego wszechmoc i wolę uświęcenia człowieka. Przez Chrystusa, który jest nazwany „Wodą żywą”, dokonuje się zbawienie człowieka (anamneza). W części epiklezyjnej modlitwy prosi się Boga Ojca nie o przemienienie wody, lecz o zmianę postępowania ludzi, aby „mocą Ducha Świętego” nie szli własnymi drogami, lecz drogą wytyczoną przez Jezusa Chrystusa, która jest „drogą nowego życia”. Modlitwa podaje także sposób zastosowania wody błogosławionej. Tekst oryginalny mówi: „Huius aquae aspersione vel usu munimur”. W języku polskim został on przetłumaczony „przez pokropienie lub przeżegnanie się tą wodą”. Wydaje się, że wyraz łaciński „usu” posiada znaczenie szersze niż wyraz „preżegnanie”, bo w tym wypadku woda błogosławiona może służyć tak do mycia, jak i do picia. Gdy chodzi o ostatnią funkcję, to mamy specjalny obrzęd w *De benedictionibus* w rozdziale XXXVI o błogosławieństwie wody do picia.

Druga modlitwa błogosławieństwa w tłumaczeniu polskim (tynieckim) posiada dwie wersje. Naszym zdaniem, tylko druga wersja oddaje treść tekstu oryginalnego, bo chodzi o zaakcentowanie w dziele odkupienia roli Boga Ojca, chociaż „ad extra” działa cała Trójca Przenajświętsza. W modlitwie występuje dwa razy przyimek „per”: „Per Filium tuum redempti”; „per Baptismus sumus renati”. Bóg Ojciec w swoim dziele zbawczym posługuje się swoim Synem, który jest prasakramentem, oraz ponadto posługuje się z n a k i e m ustanowionym przez Jezusa, którym jest sakrament chrztu św. Przez Syna Bożego dokonało się faktycznie odkupienie rodzaju ludzkiego lecz indywidualna aplikacja tego odkupienia dokonuje się przez chrzest św. Odkupiony jest cały człowiek „corpore et mente renoventur”, na ciełe i na duszy, bo „mens” jest pars pro toto. „Puram tibi exhibeant servitum” „służyli Tobie sumiennym wykonywaniem naszych obowiązków”. Tekst polski: „służyli Tobie czystym sercem” jest ogólnikowy, a przez to pozbawiony charakteru pastoralnego. Zresztą „servitus” nie oznacza „serca”, lecz „służbę niewolniczą”, a także „służbę Bożą”.

Trzecia modlitwa składa się z trzech części w formie dialogu. Refren powtarzany przez wiernych zawiera prośbę o błogosławieństwo wody i o oczyszczenie dla Kościoła. Cała modlitwa błogosławieństwa wody posiada charakter trynitarny i uwidacznia syntetycznie ekonomię zbawczą Boga.

W pierwszej części w sposób wyraźny jest wyrażone działanie Boga Ojca. Jemu przypisany jest akt stwórczy wszechrzeczy, w którym ma

udział Syn Boży (przedstawiony w symbolu wody) i Duch Święty. Ludzie i cały wszechświat (universum — opuszczone w tłumaczeniu polskim) zostali stworzeni na obraz i podobieństwo Boże.

W dalszej części modlitwy błogosławieństwa jest wspomniana druga osoba Boża, Jezus Chrystus w roli Zbawiciela. On to na drzewie krzyża dokonał zbawienia wszechświata. Bolesną mękę, przebitym bokiem stał się prasakramentem, źródłem wszystkich sakramentów Kościoła.

W ostatniej części modlitwy trzecia osoba Boża, Duch Święty występuje jako sprawca uświęcenia. Nowe stworzenie dokonywane się w odradzającej się kąpieli chrzcielnej w łonie Matki Kościoła.

c. Modlitwa wiernych posiada tutaj charakter embolizmu.

d. Modlitwa Pańska

4. Obrzędy zakończenia

a. Pokropienie wodą błogosławioną obecnych

b. Rozesłanie przypominające otrzymany chrzest św. i przynależność do Chrystusa.

* * *

Reasumując wyżej analizowane obrzędy błogosławieństwa wody, na pierwsze miejsce wysuwa się nowa koncepcja teologiczna. Polega ona na tym, że prośba epiklezyjna nie ma za przedmiot wody jako takiej i nie chodzi tutaj o jej transsubstancjację — przeistoczenie, jak to się dokonywało w Sakramencie Ołtarza, lub wyizolowanie jej z rzeczywistości ziemskiej i nadanie jej znaczenia „sakralności” oraz, siły magicznej. Jeżeli nawet przedmiotem prośby jest bezpośrednio woda, jak np. w błogosławieństwie wody zwykłej we Wigilię Paschalną („Wysłuchaj prośbę samego ludu i błogosław tę wodę”), to jednak w istocie rzeczy chodzi tutaj tylko o dobro duchowe człowieka a woda występuje w roli znaku miłosiernie działającego Boga. Na tę myśl teologiczną wskazuje także priorytet zastosowania wody święconej, jak np. przy poświęceniu i błogosławieniu kościoła i ołtarza, najpierw biskup kropi wodą święconą wiernych a następnie dopiero ściany kościoła i ołtarz; zaś przy aspersioni niedzielnej celebrans kropi tylko wiernych a nie ołtarze i grobowce. Epikleza w modlitwie błogosławieństwa wody została ujęta tylko w szerszym znaczeniu, bo nie tylko jest skierowana do Ducha Świętego, lecz także do Boga Ojca i całej Trójcy Przenajświętszej.

W rozważanych obrzędach widać wielkie bogactwo tekstów biblijnych, które stanowią typologię sakramentu chrztu św. oraz widać różnorodność kompozycji tekstów. Podkreślone tutaj zostały prawdy chrystopologiczne, paschalne i sakramentalne.

Sakramentalne wody występuje w świetle aktu liturgicznego, który ma związek z Eucharystią. W tym akcie bierze udział cały człowiek i cały Kościół, jest więc „per excellentiam” aktem publicznym (aspekt

pastoralny i eklezjalny). Chyba po raz pierwszy w historii liturgii tak bardzo wyraźnie i często zaaplikowano pojęcie „woda żywa” z J 4,10 do osoby Jezusa Chrystusa.

Do niedociągnięć obecnego obrzędu można zaliczyć brak konsekwencji w stosowaniu znaku błogosławieństwa. Ten mankament można tłumaczyć tym, że księgi posoborowe nie ukazywały się sukcesywnie, lecz w dużych odstępach czasu, co pociągało za sobą także zmianę ich autorstwa. To niedopatrzenie na pewno zostanie naprawione przez ukazanie się zapowiadzanej *Instructio generalis libri sacramentales*.

Kolejną pracą będzie weryfikacja polskiego tekstu, który nie zawsze wiernie oddaje treść teologiczną zawartą w oryginale.

Zdajemy sobie sprawę z ciągłej potrzeby błogosławieństwa Bożego, ale równocześnie jesteśmy zobowiązani do błogosławienia Tego, od którego pochodzi nasz Zbawiciel, Jezus Chrystus, który nie tylko nazwał się „Chlebem żywym”, lecz także „Wodą żywą”.

Kraków

KS. JÓZEF WACŁAW BOGUNIOWSKI SDS

O. Marek Przeczewski OFM Cap

BŁOGOSŁAWIEŃSTWO CHRZCIELNICY*

Miejsce, w którym znajduje się chrzcielnica, należy do ważniejszych części budynku kościelnego, gdyż tutaj dokonuje się pierwsze spotkanie człowieka z Bogiem w znaku sakramentalnym. Jako miejsce „święte”, podobnie jak inne miejsca w historii zbawienia, w których dokonywała się szczególna tajemnica spotkania człowieka z Bogiem i Jego zbawczym działaniem, winna chrzcielnica cieszyć się szacunkiem i pamięcią ze strony chrześcijan, którzy przy niej dostąpili odrodzenia „z wody i z Ducha Świętego”, doznali oczyszczenia z grzechów i wszczęcia w Chrystusa, a także ze strony całej wspólnoty chrześcijańskiej, dla której w tym miejscu rodzą się nowi jej członkowie. Chrzcielnica jawi się zatem jako źródło nowego życia i jakby „łono Kościoła”. Tę świętość „subiektywną”, ze względu na indywidualne przeżycia konkretnego chrześcijanina, Kościół pragnie potwierdzić, podając wiernym znajdujące się w Rytuale *De Benedictionibus* obrzędy błogosławieństwa nowego baptysterium lub chrzciel-

* Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej pt. *Błogosławieństwo chrzcielnicy i jej znaczenie w życiu chrześcijanina według Rytuału De Benedictionibus z 1984 r.*, napisanej na seminarium z liturgiki pod kierunkiem ks. dra Cz. Krakowiaka, Lublin 1992, ss. 107 (msp BKUL).